

una carta adreçada a de Domènech el 3 de juny de 1922: «Amic: –a L'Estevet, pels comentaris, vaig enterar-me de la vostra anunciada Conferència (Montserrat Corretger, citat, pàg. 75).

Fins aquí, el record de la vesprada del Cadci, tot recordant els mots de Roure i Torent, on comenta la tasca de Cristòfor de Domènech com a conferenciant: “*Les [...] escrivia, ajustant-les de forma, [i] són també assaigs. En la lectura davant el públic, no podia ésser abastada la flexibilitat del pensament i l’ardidesa de l’estil; són obra d’un filòsof, i necessiten ésser assaborides. Domènec se’n donava compte, ben segur; i les vestia del més alat humorisme, d’un humorisme sa i profund –alliberat ja de la confusió entre humor i barrila–, que no solament harmonitza amb el tema tractat, sinó que l’enrobusteix; de tant en tant, és amb paràgrafs purament lírics que cercava l’amenització. El volum que contingui les seves conferències, entre les quals hi ha aquella que donà al Centre de Lectura de Reus*” [recordem que Roure i Torent s’erra, ja que la conferència es féu al Cadci], *Cultura i Nacionalisme, serà un dels més densos* («Cristòfor de Domènec», *La Nova Revista*, núm. 12, vol. III, novembre de 1927, pàg. 353). Encara que, com assenyala-va Joan Fuster, amb el seu acostumat sende-ri: «Cristòfor de Domènec no arribà mai a saber escriure bé i menys encara a escriure bé en català, i les seves obres se’n ressentiren: tot l’enginy que hi esmerça, acaba per esbravar-se per una prosa atropellada i inepta» (*Literatura catalana contemporània*. Barcelona, Curial, 1971, pàg. 88-89).

NOTES

¹ Conec dues cartes enviades per Cristòfor de Domènec a Eugeni d’Ors; la primera diu així: «Ponderat filòsof sereníssim: Se’m diu qu’heu constituït el «Comitè dels amics de l’Unió Moral de la Europa». [Vegeu la glosa d’Eugeni d’Ors “Amics” dins *Glosari 1916*, a cura de Josep Murgades, Barcelona, Quaderns Crema, 1992; Enric Jardí, *Eugeni d’Ors* Barcelona, Aymà, 1967; Jesús M. Rodés i Enric Ucelay, “Nacionalisme i Internacionalisme”. “Els amics d’Europa” i “Messidor”, *L’Avenç*, núm. 69, març 1984; Mونتserrat Corretger, *Alfons Maseras: Intel·lectual d’acció i literat*, Barcelona, Curial i PAM, 1995] en el que hi figuren les mes altes personalitats de la pensa catalana. Me plau força la idea; vos en envejaria la paternitat si enveja en mi fos possible: m’és doblement agradós felicitar-vos ab tota la *elegantia cordis* de que sia jo capaç, ensemps que demanant-vos per a mi, el mes petit i apartat dels pensadors de casa, l’honor de firmar l’última de les adhesions, si en rebeu. Ah! Com qu’heu escrit: «Fora del Mediterrani, no hi ha salvació possible» a més de les corals mercès per eixa magnificència vos

incloc la helènica, la suau, helios» (29 de novembre, sense donar l’any. Amb paper de l’Ateneo Barcelonés). La segona té diversos fragments inintel·ligibles, amb tot en puc oferir un breu fragment: «Xeniús. Força distingit i elegant filòsof: La mia [...] felicitació per [...] llibre *La filosofia del home que trabaja y que juega* [Madrid, 1914] qu’he atentivament llegit [...] Quan em miro ara el llibre, sempre hi veig un halo de bellesa [...]» (24 d’abril de 1915)

² Abans de “Cultura i Nacionalisme”. Cristòfor de Domènec i Antoni Fuster Vallderes, presentador i ressenyador de la conferència, sota el pseudònim de Lluch, ja havien establert relació. Fuster Vallderes li hauria enviat algun llibre seu o li hauria demanat un judici de la seva obra. El malaguanyat filòsof contestà a l’escriptor reusenc el 20 d’octubre de 1921: «Gentil jove autor: Mercès moltíssimes per vostra delicada atenció, recordant-vos del mes inconegut dels vells filòsofs catalans –representant avans vera catalanitat pervenidora que filosofia. L’infatigable lector que so jo havia llegit ja vostres Evocacions. Les regelleixo i mon primer jui prevaléix. Ma sinceritat [...] diu: és una bella flor d’esperança la que s’esponcella en l’autor d’aquest nou llibret. [...] Persevereu i, [...] no dubteu en acceptar la cordial abraçada d’encoratjament de [...] qui us ofereix sa clara amistat».

³ *La Revista del Centre de Lectura* de Reus només dedicà una breu nota a la secció «De la vida del Centre»: «Ha visitat la nostra institució el distingit publicista En Cristòfor de Domènec, qui vingué a nostra població a l’objecte de donar una conferència al Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria» (any III, núm. 53,15 de maig de 1922, pàg. 122). Aquesta breu nota, fins a cert punt sobta, perquè dos mesos abans Pere Cavallé l’havia acceptat com a col·laborador: «Sr. D. Cristòfor de Domènec Barcelona. Senyor meu. En resposta a la seva carta del 18, plau-me manifestar-li que he ordenat sian enviats a V. uns exemplars de la nostra Revista, quedant des d’ara acceptada la seva col·laboració. Pot, quan vulgui, enviar-nos l’article de que’ns parla. Agraïnt-li la cooperació a la nostra obra, que graciosament ens ofereix, m’és grat aferir-me a V.» (21 de març de 1921). L’entesa es concretà amb l’article titulat «La fundació Bernat-Metge», *Revista del Centre de Lectura*, any III, núm. 52,15 de març de 1922, pàg. 68-69. Tres anys després, també a la secció «De la vida del Centre» s’avisava que «Tenim en carter una amplíssima ressenya de la conferència de Cristòfor de Domènec, així com el text íntegre de la del Dr. Aguadé Miró, pronunciades ambdues en el Teatre Bartrina, i organitzades respectivament, per les Seccions de Literatura i Estudis Socials. Les anirem publicant en números successius, segurs de que seran llegides amb l’interès que mereixen» (any VI, núm. 131, primer de juliol de 1925, pàg. 156). El mes següent, fou publicada la ressenya feta per Josep Maria Prous i Vila de la conferència titulada «Impressions d’Itàlia» i encara es feia referència a l’anterior visita del pensador barceloní i a argu-

ments semblants: «Es tanmateix ben lamentable que en onze anys de grans coses no haguem organitzat res seriosament. Recorda el que va dir l’any 1922 en la seva altra conferència donada a Reus; que els catalans han estat sempre dirigits pel més intel·ligents, però com sempre, com ara mateix, pels menys capacitats, pels més negatius i pels que sempre temen les grans i clares decisions, ço que fa duptar al veritable català intel·ligent, el qual s’acull a la més pobra i segura de les transaccions. Diu que avui patim d’un fenomen quines derivades formes són diversos encantaments; encantaments per la llengua; per certes estilitzacions de tradicionals coses; per certs paisos; per certs caires de cultura i per certes persones brillants, bellament dotades, però, sense profunditat, sense idees pròpies o sia: erms de veritables catalanes idees simplement universals. Tots aquests i d’altres encantaments denoten una cultura d’adrogueu soptadament enriquit» («Impressions d’Itàlia. Conferència de Cristòfor de Domènec donada al Centre de Lectura», *La Revista del Centre de Lectura*, any VI, núm. 132, 15 de juliol de 1925, pàg. 163).

BIBLIOGRAFIA

CERVERA, L.: «Conversa al marge de l’epistolari i dietari íntim de Cristòfor de Domènec». *Revista de Catalunya*, febrer de 1928; «Cristòfor de Domènec». *La Revista*, any XII, juliol-desembre de 1927; CORRETTGER, M.: «Correspondència de Joan Salvat-Papasseit a Cristòfor de Domènec». *Els Marges*, núm. 65, desembre de 1999, *De Domènec, C.: Carnet d’un heterodox*. Sabadell, Llibreria Sallarès, s.d.; *Loci d’un filòsof*. Barcelona, Llibreria Catalana, 1928; «Un inèdit de Cristòfor de Domènec. Les quatre evangelistes de la poesia catalane moderne». *La Revue de Catalogne*, núm. 4, 1-VII-1929; «Les velades anticipacions (A propòsit d’un «Escriu» de Jordi March)». *La Revista*, any V, núm. XCII, juliol 1919; *El novel·lista català Alfons Maseras*. Barcelona, Gràfiques Campàs, 1922; FUSTER, J.: *Literatura catalana contemporània*. Barcelona, Curial, 1971; GUILANYA, P.: «Cristòfor de Domènec». *Le Courrier Catalan*, 16-VI-1926; JARDÍ, E.: *Quatre escriptors marginats*. Jaume Brossa, Diego Ruiz, Ernest Vendrell i Cristòfor de Domènec. Barcelona, Curial, 1985; LÓPEZ-PICÓ, J. M.: «Cristòfor de Domènec». *La Revista*, any XII, juliol-desembre de 1927; MASERAS, A.: «Recordatori Cristòfor Domènec». *Meridà*, núm. 33, 26-VIII-1938; PELLICENA, J.: «Cristòfor de Domènec». *La Veu de Catalunya*, 11-VIII-1927; PLA, J.: «Retrats de passaport». *Obra completa*, 17. Barcelona, Destino, 1970; ROURE I TORENT, J.: «Cristòfor de Domènec». *La Nova Revista*, núms. 11 i 12, novembre i desembre de 1927; SÁNCHEZ-JUAN, S.: «Cristòfor de Domènec vist per Sánchez-Juan». *La Nova Revista*, vol. V, núm. 17, maig de 1928; «Cristòfor de Domènec, l’heterodox». *Mirador*, núm. 394, 12-XI-1936; SALLARÉS, J.: «Cristòfor de Domènec, el cordial cavaller». *La Nova Revista*, vol. III, núm. 9, setembre de 1927.

LA IMPORTÀNCIA DE L’ANY 1906 NO RESIDEIX ÚNICAMENT EN EL fet que, per alguns, va inaugurar l’etapa de plenitud del moviment noucentista amb l’inici de la publicació del *Glosari* d’Eugeni d’Ors a *La Veu de Catalunya*. Més enllà, també va marcar un punt d’inflexió per al catalanisme que dia rere dia guanyava en influència social i política. L’empenta catalanista d’aquells anys va veure’s materialitzada per l’articulació de la Solidaritat Catalana, la primera i gran mobilització de masses del catalanisme.

La Solidaritat va néixer com a reacció defensiva i unitària contra l’ambient anticatalanista que es respirava a l’Estat, exemplificat, d’una banda, per l’assalt d’un grup d’oficials de la guarnició de Barcelona a les redaccions del *Cu-Cut* i de *La Veu de Catalunya*, properes a la Lliga Regionalista, després de la publicació d’uns acudits que ridiculitzaven la capacitat militar de l’exèrcit espanyol, i de l’altra, per l’aprovació de la Llei de Jurisdiccions que atorgava als militars la facultat de jutjar les burles i les agressions a les forces armades i a la unitat de l’Estat espanyol. Sota el predomini de la Lliga, un partit creat el 1901 i que va aglutinar políticament els sectors regionalistes, conservadors i catòlics, de la societat catalana del primer terç del segle XX, la Solidaritat Catalana va esdevenir una coalició molt àmplia que abraçava des de nacionalistes republicans i la Unió Catalanista fins a carlins i independents, i que va obtenir les primeres victòries en les eleccions provincials i generals de 1907.

Tanmateix, l’heterogeneïtat i, per tant, les contradiccions dels solidaris van provocar l’aparició de tensions i enfrontaments entre les distintes estratègies polítiques que hi convivia, en particular la dreta encapçalada per la Lliga que en volia monopolitzar els triomfs i l’esquerra encara poc organitzada i cohesionada. La crisi final i la desaparició de la Solidaritat van produir-se el 1909, a les portes de la Setmana Tràgica. En el seu lloc, la Lliga va emergir com a principal protagonista del moviment catalanista. I aquí, permeteu-nos obrir un breu parèntesi: a Reus, l’experiència del front unitari catalanista va facilitar el contacte i el diàleg entre les diferents entitats locals, en concret el Centre Republicà Democràtic Federal i la Lliga Catalanista, que l’octubre de 1906 van fusionar-se i van crear el Foment Nacionalista Republicà, una fusió que serà un baluard del catalanisme republicà i d’esquerres a la capital del Baix Camp al llarg del primer terç del segle passat. La presència del Foment, que també englobava els sectors catalanistes més moderats de la ciutat, va retardar fins al 1912 la implantació de la Lliga Regionalista a Reus.

Des d’un bon començament, va establir-se una estre-

Noucentisme, catalanisme i obrerisme (1906-1923)

Joan Navais i Icart

Frederic Samarra i Sancho

Historiadors

ta complicitat entre els intel·lectuals i els homes de lletres del noucentisme i els polítics del catalanisme, sobretot els de la conservadora Lliga Regionalista, que coincidien en l’articulació d’un mateix model de país. Aquests llaços van consolidar-se definitivament amb la constitució de la Mancomunitat de Catalunya el 1914, un organisme presidit per Enric Prat de la Riba (l’autor de *La Nacionalitat Catalana*, el llibre doctrinal que vindicava la compatibilitat del nacionalisme català amb l’aspiració d’aconseguir l’hegemonia dins l’Estat espanyol, en altres paraules, el famós «Per Catalunya i l’Espanya gran» de Cambó) que aplegava les quatre diputacions provincials catalanes i que va esdevenir una eina excel·lent al servei dels noucentistes per a portar a terme el seu projecte de modernitat. Tot i la manca de recursos, la Mancomunitat va impulsar enèrgicament la creació d’una xarxa d’infraestructures en el camp de les obres públiques i d’institucions culturals, docents i pedagògiques de cabdal importància, una tasca que ja havia començat Prat de la Riba des de la presidència de la Diputació de Barcelona, iniciant allò que s’ha anomenat el noucentisme institucional, personificat, entre altres coses, per la creació de l’Institut d’Estudis Catalans el 1907 i la seva Biblioteca de Catalunya. Era l’èxit més rellevant aconseguit per la Lliga Regionalista.

Els anys de presidència de Prat de Riba a la Mancomunitat van convertir-se en l’època més esplèndida del noucentisme: la lluna de mel entre els polítics catalanistes i els literats i artistes noucentistes havia arribat al seu punt àlgid d’entesa i de cordialitat. Això no obstant, la fi de la Primera Guerra Mundial va obrir un període ple de convulsions per a la societat catalana, simultàniament a la davallada noucentista.

Malgrat tot, al costat de la Catalunya noucentista de la Lliga i de la Mancomunitat coexistia, no sense friccions, la Catalunya dels treballadors i dels sectors populars de la societat. Les palpitations i les inquietuds de les classes populars catalanes anaven cap en una altra direcció que l’oficial. La rebel·lió espontània i desordenada de la Setmana Tràgica de 1909 va sotragar tot el país. Mentre les picabaralles polítiques omplien les planes dels diaris, el reclutament obligatori d’obres per a combatre com a soldats a les guerres del Marroc va desencadenar un violent aldarull anticlerical. Paral·lelament, la classe obrera va començar a reorganitzar-se per reivindicar i crear una alternativa al país oficial, primer en la Solidaritat Obrera i poc després en l’anarcosindicalista Confederació Nacional del Treball, sens dubte, la força sindical i obrerista més gran i combativa que ha existit als Països Catalans. Progressivament, els treba-